

DAYKA GÁBOR UTÓÉLETE II.

(1800–1805)

(Részlet egy készülő nagyobb tanulmányból)

I. ÖKÖS ISTVÁN

Tanulmányunk I. fejezete (Dayka Gábor utóélete I. 1787–1800). Az Egri Pedagógiai Főiskola Évkönyve VIII. kötetében (Eger, 1962) láttott napvilágot. A *Daykával* kapcsolatos kortársi reflexiók, vélemények sorozatát gyűjtöttük ott egybe a költő haláláig, 1796-ig, míg az itt következő tanulmányrészlet az 1800-as évvel kezdődően mutatja be a *Dayka* életművével kapcsolatos véleményeket. Adataink ezúttal 1805-ig — *Csokonai* haláláig — vezetnek, jöllehet: nem tekintjük itt az 1805-ös évet merev határkőnek, hisz *Kazinczy* jóvoltából 1805 után méginkább az irodalmi érdeklődés homlokterébe kerül *Dayka*. *Csokonai* halálának évét csupán azért emeltük ki, mert az ő „jegyzéseit” tekintjük az első *Dayka*-kritikának, amely *Kazinczy* irodalmi programjához is szorosan kapcsolódik.

*
**

Az 1800-as esztendő beköszöntése irodalmunk fejlődésének egy új korszakát nyitja meg, amelyet a magyar felvilágosodás második szakaszának, vagy a nyelvújítás korának szokás nevezni [1]. Ezt az irodalmi korszakot, amelynek határait nagyjából az 1800-as és az 1820-as esztendőben lehet megszabni, elsősorban *Kazinczy Ferenc* neve fémjelzi [2]. Érthető tehát, hogy az irodalmi közvélemény *Dayka* iránti érdeklődése ismét fellendül ebben az időszakban, s ez éppen *Kazinczy* személyével s irodalomszervező munkájával függ össze. A kb. félcévtizedes csend után ő irányítja az irodalmi közvélemény figyelmét újra *Dayka* költészetére, az ő szívós, kitartásban mindenkor példamutató tevékenysége tartja felszínen emlékét; ő bír szóra másokat is *Dayka* életművével kapcsolatban, így egyebek között *Virág Benedeket*, *Kis Jánost* s nem utolsó sorban *Csokonait*, aki kérésére majd rövidesen elkészíti az első „... részletes, magas színvonalú...” elemzést is *Dayka* költészetéről [3].

Mindez *Kazinczy* 1800 utáni irodalomszervező munkájának szerves része lesz, amelynek célja a magyar íróársadalom összefogása, az irodalmi ízlés tisztázása, csinosítása, nemesítése, majd később — épp ennek érdekében — a nyelv pallérozása, megújítása.

Mi az oka — vetődik fel a kérdés —, hogy ebben a korszakos jelentőségű, a magyar irodalom fejlődését messze előre meghatározó munkában *Dayka* személye és életműve még mindig ilyen nagyfokú megbecsülésnek örvendhet *Kazinczy* részéről? A választ részben megadja mindaz, amit *Kazinczy* és *Dayka* 1794 előtti kapcsolatáról e tanulmány első fejezetében kifejtettünk volt [4], s kiegészítheti *Kazinczy* 1800-ra kialakult esztétikai nézeteinek, az irodalom kérdéseiről alkotott véleményének áttekintése.

Szauder József, kitűnő *Kazinczy-tanulmányában* rendkívül szemléletesen mutat rá, milyen szívós energiával küzd a későbbi széphalmi mester a börtönévek során azért, hogy a fogság ne jelentse számára a teljes irodalmi elszigetelődés magánzárkáját is [5]. Könyveket szerez, titkon papírt és írószerszámot. Olvas és ír, műveli magát rendületlenül, s ha testileg le is romlik, lélekben, gondolkozásban mindig friss, energikus és erős marad. És az eredmény: „... az elszigetelődés, az ön-maga emberi, erkölcsi és szellemi magatartására fordított szívós önnvelés és a makacs törekvés — vakmerő ügyességgel vagy fortéllyal — a szabadság mégoly csekély, de értékes életfoszlányainak megkaparintására... elindított lelkében egy... új folyamatot, mely egyénisége vonásait, világképét, sőt ízlését, irodalmi tudatát is módosítani, változtatni kezdte...” [6] (Kiemelés tőlem. L. I.) A klasszikus mesterek (Horatius, Plutarchos, Sallustius, Vergilius, Suetonius, Livius) művei, s nem utolsósorban „a klasszicizmus kanonizálójá”-nak, *Winckelmann*-nak *Geschichte der Kunst* c. műve megérlelik klasszicizmusát [7], amely az 1800 utáni esztendők esztétikai normája lesz, s amelyhez többé-kevésbé illik majd ragaszkodni minden *Kazinczy* köréhez tartozó írónak, költőnek. S csak természetes az is, hogy a közelmúlt (ha úgy tetszik, az 1794 előtti időszak) irodalmának értékeiből elsősorban azokat fogja kiemelni, amelyeknek valami köze van ehhez az ízléshez, így is mondhatnók: amelyeknél határozottan kitapintható a klasszikus példák előzménye egyrésztől, másrésztől a csiszolt műgond, a *correctio igénye*.

Nos, *Dayka* költészetéről tudjuk, hogy az „gyökereivel erősebben nyúlik a latin klasszikusok talajába, mint Virág és Berzsenyit nem számítva bármelyik költőnké” [8]; tudjuk, hogy ez a költői pálya mit köszönhet *Horatiusnak* — noha nem hiányzik belőle az eredetiség sem —, sőt tudjuk azt is, hogy a művészi igényesség is költőnk fő erényei közé tartozott. Maga *Kazinczy* is vall róla még 1795 előtt (1794. március 4) éppen *Kis János*hoz írt levelében: „Nyelvünkre 's Poesisünkre nézve nekem ez az ifjú ember (ti. *Dayka*) egyik legszebb reményem. Nem ismerem semmi szebbet, mint némelyik dala, 's gyönyörködve látom, mint hányja tűzre, 's rakásokban mind azt, a' miben magának nem tetszetik. Némelly dolgozása nyolcz kilencz ízben van leírva táskájában, elhintve mindenike új meg új igazításaival. (Kiemelés tőlem. L. I.) A' Fiumei Gubernátor, Pászthory, nekem egyszer, midőn vele Nyelvünk' 's Literaturánk' emelkedése felől szóllék, egy feledhetetlen intést ada: Munkádat, úgy mond, ez a' nagy ember, csak akkor tekintsd jónak, midőn azt még jobbá semmi erőlködések nem tehetik. *Horátz a' kilencz esztendő és a' limae fuga által nem mond egyebet, s a' szó en-*

gem még is úgy megragada, mintha azt soha sem hallottam volna Horáztól, Dayka ezt teszi, 's látszik dolgozásin, hogy ezt teszi" [9]. (Kiemelés tőlem. L. I.)

Az azóta elhunyt fiatal poéta költői gyakorlata s művei most tehát mind az új ízlés, az új irodalmi-esztétikai norma tételeit látszik igazolni, hisz *Kazinczy* lényegében már 1794-ben felfedezi nála mostani elveinek-nézeteinek megtestesülését. S vajon kell-e jobb, biztatóbb igazolás, mint a klasszicizmus hazai nesztorának, *Virág Benedek*nek véleménye, akinek „... társaságában klasszicizmusának, a kiválasztottságnak, a korrekciónak elvei szilárdulnak meg” [10] *Kazinczy*ban, s aki maga is hasonló véleménnyel van *Daykáról*, sőt! verseinek kiadására gondolt már!? Aligha. És a két vélemény meggyőzésére elegendő máris, hogy meginduljon *Dayka* hagyatékának átmentése, megőrzése az utókor számára. Ezek az elvbeli egyezések, közös elgondolások érlelik meg végérvényesen a döntést *Kazinczy*ban: számbavenni, összegyűjteni, majd kellő *korrekcióval* közreadni *Dayka Gábor* verseit.

A munka mindjárt *Kazinczy* szabadulása után megindul. A *Pályám emlékezetében* írja meg mindezt: a szabadulás után „közelebb lakó barátim jöttek látásomra, a távolyabbak leveleik által bizonyíták szeretetüket, s ezek közt vala Kis János, Révai Miklós, Virág Benedek. *Dayka* azalatt megholt, s nem lelém többé gyönyörű leveleit, verseit. Mindenfelé írtam, ahol gondolhatám, hogy valamit azokból találhatnék, s *Virág* ajándékozza meg nyomtatás alá tulajdon kezeivel írt verseinek csomójával. Az sokáig hevert kezében; nem talált nyomtatót nekik” [11]. (Kiemelés tőlem. L. I.)

A *Pályám emlékezete* mellett leghívebben és legbővebben vallanak aztán a kérdéstről a korabeli *Kazinczy*-levelek. Színes, érdekes és mozgalmas történet kerekedik belőlük, a *Dayka*-versek kiadásának története, amely voltaképpen szerves alkotórésze lesz majd a széphalmi mester egész irodalomszervező és nyelvújító tevékenységének.

Idevonatkozó adataink sorát *Virág Benedek* levele nyitja meg. 1802. március 20-ról bírjuk első levelét, amelyben *Dayka* halálának évéről és *Kéz-írásairól* esik szó: „Igaz, nem tudod-e, melly esztendőben halt meg *Dayka*? Ungvárott-e? tsak *Kéz-írásai*ból ismértem, 's akarok mostani könyvemben emlékezni felőle. A' Manuscriptumjait tenéked adom” [12]. Huszonegy nappal később (1802. ápr. 10.) ismét jelentkezik *Virág*, s megerősíti *Kazinczynak* tett ígéretét: neki ajándékozza a *Dayka*-kéziratokat: „*Daykáról* is írtam Martziusi soraimban. Kézírásai nálom vannak számodra. Készíts egy kis *inscriptiót* néki, 's küld el. Én őtet tsak verseiből ismértem” [13]. Az ígéretet csakhamar tett követte, s *Kazinczy* szeptember 29-én már e kéziratok olvasgatásával ünnepelheti másik szeretett barátjával, *Kis Jánossal* való megismerkedésének évfordulóját: „Ma innccplom hetedik ízben azon elfelejthetetlen napom emlékezetét, mellyben Tégedet láttalak” — írja levelében *Kisnek*, majd így folytatja — „Melly érzések! Melly emlékezet!... Én ezt a' napot *Daykám*' verseinek olvasgatásával szentelem a' Te emlékezetednek” [14].

Kis Jánost egyébként méltán érte ez a megbecsülés *Kazinczy* részéről, hisz az egyik leghűségesebb barátjának bizonyult a még mindig

nehéz, a szabadulást követő hónapok, évek során. Azok között találjuk — Csokonaival, Virággal és a győri Németh Lászlóval együtt —, akik lelkesen köszöntik a börtönből hazatérő Kazinczyt akkor, amikor „... a gazdagok, s nagyok többnyire elfordulnak tőle...” [15], sőt! családja is „fekete báránynak” tekinti, szégyent hozott a familiára [16]. Amikor meg Kazinczy tudatja vele, hogy irodalmi működését tovább óhajtja folytatni, lelkes hangú levélben írja meg saját szándékát is: kész követni őt a magyar literatura megjobbítását célzó törekvéseiben. „Nem tudom — írja 1802. február 18-án kelt levelében — a’ Hazának-e, Néked-e, vagy magamnak örvendjek inkább, hogy olly eleven képzelődéssel, forró szívvel és férjfiúi lélekkel tértél vissza távollétedet sirató literatúránknak vigasztalására. Az Egek vigyázzanak betses életedre ’s vigyenek szerentsésen arra a’ szép tzelra, a’ hol a’ ditsőség minden magyar Írók között a’ te számodra készített leghervadhatatlanabb koszorúkat!

Már most nékem is van kedvem feléledni, ’s abban a’ pályában futni, mellyben való próbatételeimre eddig is a’ te példád volt leghatóságabb ösztönöm. Ha te vezérem, barátom léssz, nem fog soha is egészen elaludni bennem az a’ szent tűz, mellynek egy kis szikrája belém szorult” [17]. (Kiemelés tőlem. L. I.) S amikor Kis szerénykedve szól a saját „halhatatlansága” felől, („Azt . . . itt prosában is még egyszer mondom, a’ mit versben több ízben mondtam, hogy halhatatlanságra nem vágyok. Az én talentomaim több mint egy tekintetben hajótörést szenvedtek . . .”) [18] Kazinczy nyomban irodalmi elveinek kifejtésére tereli a szót, épp a *halhatatlanság* kérdésével kapcsolatosan — hangsúlyozva a *correctio* szükségességét: „Menjünk a’ kitett cél felé, barátom, ’s szeretetünk’ édességeit vegyük kezességéül a’ Halhatatlanságnak, melly bizonyosan miénk. De ezt a’ becses bért nem adják olcsón. Azé lessz az, a’ ki számot vét magával, hogy a’ természet mire hívta, ’s a’ ki hív marad mindvégig. — A’ *Correctio*, Schillernek ismert epigrammája szerint a’ legkisebb és legfőbb érdeme az Írónak. Ne únjuk el munkáinkat a’ szennyből tisztogatni” [19]. S hogy Kis megfogadja a fenti, már tulajdon versére is konkretizált jótanácsot [20], arról 1802. június 19-i levelében tesz vallomást Kazinczynak: „... a’ mennyire tőlem telhetik, tsak ugyan igyekezem a’ Szépnek és Jónak ösvényén mennél tovább menni, hogy Barátim’ szeretetére méltó lehessenek; és a’ legjobb emberek között mennél többeket tehessenek Barátimmá. Versemről tett ítéletedet nem tsak nagy gyönyörűséggel, hanem haszonnal is olvastam. Minden jegyzéseidet, mellyek az *Aesthesist* illetik, tökéletesen igazaknak találom . . .” [21] (Kiemelés tőlem. L. I.)

Ez a megértés, Kazinczy és annak tervei iránt, valamint esztétikai elveiben való osztozása érthetően vonta maga után Kazinczy legteljesebb bizalmát, s csak természetes, hogy Kis János is az elsők között szerez tudomást a Dayka-hagyaték gondozásának s kiadásának tervéről, meghozzá magától Kazinczy Ferencztől. Már idézett, 1802. szeptember 29-én kelt levelében vázolja fel Kisnek a kiadás tervét s egyben jelzi azt is, hogy igényt tart a Dayka-versekre tett kritikai megjegyzésekre is: a verseket „Nyomtatás alá készítem. Igazán mondja VIRÁG, a’ kitől

ezt a' becses kézírást ajándékban kaptam, hogy ez az Ifjú hamar holt-
meg Litteratúránknak. Lelke rokon lélek volt a' tiédde... És én sze-
rencsés valék ötet személyesen ismerni, mind akkor, mikor még a' Pesti
Semináriumban a' fekete Uniformist hordotta... mind mikor Egerben
a' Bahrdt' munkájának 's képenek tartása 's ismertetése miatt Püspökje'
kedvetlenségét vonta magára; és osztán Lőcsén, hol világi ruhában, egy
elegant frakkban 's lobogó hajjal lépett az Oskolai tribúnre, Magyar
nyelvre tanítani Német hallgatóit; — 's tudom, hogy lelke a' tiédhez
hasonlított" [22]. Közli a Dayka-kéziratok tartalmát Kissel, valamint
első elgondolásait is a sajtó alá rendezés kérdését illetően: „A' VIRÁG-
tól nyert kötet negyed rétbén vagyon, 's 109 lapból áll. Az első betűtől
fogva az utolsóig magának keze' írása. — A' cím ez: ELEGYES KÖL-
TEMÉNYEK. ÍRTA DAYKA GÁBOR.

Lőcsén, 24. Mart. 1793.

ELSŐ KÖNYV. — áll 28 lapból, 's ezeket foglalja magában: két
Heroide, Ovid után Hexam. és Pentameterben. — a' Tavasz. — Lako-
dalmi vers. — II. Leop. koronáztatása. — Győzedelem, jövendőlés (lásd
a' Helikoni Virágokban). A' Virtus becse. Alcaicus vers. — Rettenetes
éjtszaka. (Klage.) és 5 Anakreoni pajkoskodás.

Ezek mind római mértékre vannak véve.

MÁSODIK KÖNYV. 67 lap. Heloíz és Abelárd levelei. Pop' és Co-
lardeau után (ezt az én kérésemre fordította; valamint a' Blumauer
imádságát: Zwey Kräfte sind es, die den Menschen lenken... , melly
nem existál többé, mert én elégettem. — Epistel. — I. Ferencz koron.
— Erzsébet neve napja. — Új csztend. kesergés. — Vigasztaló. — Tit-
kos bú. — Panasz. — Búcsúzó hozzám. — Az új Anakreon. — Átok. —
A' szép szemek. Olaszból, és a' Pop epigraféje Newtonra. — Segraisnak
egy Idyllje.

**

Mind *reimra*; még pedig, az utolsót kivéven, scandalt Alexandri-
nusokban és dalokban. — Heloíz és Abelard scandalva is, és nem scan-
dálva is.

**

a' TOLDALÉK a' 109. lapig Deák versekből áll, és egy Németből.

**

Én a' rendet megváltoztattam (mondja most már a kiadási tervre
vonatkoztatva L. I.); 's nem osztom-fel két könyvre. A' reimoltak állja-
nak egyveleg a' nem reimoltak közt.

Elől a' Virtus becse áll. Ezt követik az édes búslakodás dalai. Úgy
az elevenebbek. Abelárd és Heloíze; 's utól osztán azok a' Musák' bosz-
szantására írt Örvendező versezetek.

Mielőtte sajtó alá mennek, látni fogod, és kérni foglak, hogy a' mi dísz rajtok tehetsz, tedd-meg. A' Dayka árnyéka köszönni fogja halotti áldozatodat" [23].

Ugyan hihette-e akkor, hogy a szép tervek megvalósítására csak mintegy tizenegy esztendő múltán kerülhet sor, s hogy az első elgondolások, tervezetések — a kiadás megvalósítását illetően — még bizony sokszor módosulni fognak? Nem valószínű, mert — bár az előtte álló nehézségek (családi ügyei, vagyoni problémái, a házassága körüli huza-vona, stb.) egyre sokasodnak — mégis rendkívüli energiával, szent hevülettel dolgozik terve megvalósításán.

A klasszicista ízlésében osztozó *Kis János* után, most *Csokonait* is igyekszik megnyerni terveinek, sőt! igényt tart annak véleményére, kritikai megjegyzéseire is. 1802. november 27-én közli Debrecen nagy fiával ebbeli szándékát: „Sajtó alá készítem Daykámnak verseit” [24] — írja a levélben s kéri *Csokonai* szíves segítségét: „Imhol vannak” a versek — kezdi a kérést — „Tekintse meg az Úr, és a' hol igazításra valót lát benne, tégyen próbát rajtok, ha szennyeket lemoshatná e? Egynehány dala olly édes, mintha a' szerelem sugallotta volna. Kár, hogy az a' kis gyűjtemény, melly halála után kezembe jutott, több énekeit nem tartotta fenn. Én ezeknek, úgy vélem, kevés javításra van szükségek: de az Abeilard és Heloíz' levelei gondos kezeket kívánnak. Kérem az Urat, ne vonja-meg tőlök barátságos segédét. Háládatosan fogok az Úr felől emlékezni az előbeszédben” [25]. A kiadás kivitelezése iránti buzgalmára jellemző, hogy néhány héttel később (1802. december 12') — nyilván *Csokonai* válaszána késése miatt — már megint levélben fordul a költőhöz mintegy sürgetendő a „jegyzések” elkészülését: „Nagyérdemű barátom. Daykámnak versei . . . eddig kezénél lesznek az Úrnak; 's annyira óhajtom látni, hogy az Úr a' Dayka Heloizze eránt tett kérésemet teljesítette, hogy a' nagy óhajtság miatt ismét alkalmatlankodom előhozásával. Tégye az Úr azt az áldozatot, mind nekem, mind Daykámnak. Ha én nem is, ő bizonyosan érdemli azt” [26].

A sürgetés — úgy látszik — nem volt hasztalan, mert 1802. december 26-án már elindulhat *Csokonaitól* a válasz a „jegyzéseket” illetően a türelmetlenkedő *Kazinczynak*. Vélemény, különösebb ítélet persze még nincs a „Tekintetes Kazinczy Ferencz Úrnak” címzett levélben, de benne van a hír a „mintegy 2 árkusra” terjedő Dayka-recenzió elkészültéről: „Tekintetes Úr! Egyedül az a' Reménység hozott ide Bagamérba az Innepekre, hogy majd a' Tekintetes Úrhoz Semjénbe egy félnapra általmenvén, szerentsém lesz holmi Literariumokról szólani, 's jelesben *Daykának hagyományi* felől bővebben értekezni. Én itt az unalmas hosszú estvéken egy futó Recensiot tettem minden Munkájin keresztül, melly Fragmento mintegy 2 árkusra terjed: Óhajtom előbb közleni a' Tekintetes Úrral, míg kezemet a' szent maradványokra tenni merészelném” [27].

A *Colardeau-fordítások* (Abelard és Heloise) problémáiról még nem nyilatkozhat; — mint írja — „... lehetetlen . . . boldogulni a' *Colardeau* Originálja nélkül” [28].

A két árkusnyi kritika végső formába öntése aztán 1803. február 20-án zárul le [29]. Csokonai szívélyes hangú bevezető sorok kíséretében ajánlja jegyzéseit Kazinczy figyelmébe [30], akinek persze még mindig várnia kell a recenzió megérkezésére. Rosszak a postaviszonyok, nyilván nehezen akad megbízható ember is, így Csokonai levele a Dayka-verseket tartalmazó csomaggal nem indulhat nyomban útnak. 1803. február 20. körül [31] a költő rövid levélben jelzi a *Recensio* közeli útnak indítását („Küldöm a' Daykáról való Leveletem, mellyhez ragasztottam két Dalotskát”) [32]. 1803. február 21-én pedig Kazinczy vet papírra néhány sort, reménykedve a várva-várt kritika közeli kézhezvételében: „Talán megkapom a' Dayka verseire tett jegyzéseket is” [33]. Február 23-án ismét Csokonai jelentkezik, s a következőket közli: „Bizonyossá teszem a' Tekintetes Urat, hogy az egész Pakétot jövő kedden venni fogja tőlem” [34]. Az ígélet minden bizonnyal beváltatott, mert 1803. március 2-án Kazinczy már levélben mond köszönetet Csokonainak a kritikai jegyzetekért: „Csokonay Vitéz Mihály Úrnak Kazinczy Ferencz a' legszívesebb, legháládatosabb barátságot!... végye az Úr a' legszívesbb köszönetemet a' Daykám' versei eránt tett kérés teljesítéséért” [35]. Hasznosnak itéli az „aesthetikai jegyzéseket” (azok „...közül egynehány”-at kamatoztathat is a kiadás során), azonban mégsem ezeket igényelte volna elsősorban; „leginkább a' csorbák kifenésére...” lenne szüksége [36], azaz a *korrekcióra*, amely *Dayka* verseinek az új ízléshez való idomítását, irodalmi elveinek igazolását jelentette volna. Meg is írja ebbeli óhaját Csokonainak: „Azon igyekezzen az Úr addig, míg látásához szerencsém lesz. Kivált gyönyörű dalaiában ne szenvedjen meg semmi mocskot, semmi fületbántó rosszhangzást” [37]. Jól tudjuk: Csokonai legkevésbé tehetett róla, hogy a kérés beváltatlan maradt, időközben meghalt.

A ránk maradt recenzió így is becses irodalomtörténeti érték; említettük már: az első alapos és igényes Dayka-tanulmány, amely kellő tárgyilagossággal elemzi az egyes verseket, rámutatva azok értékeire s fogyatékoságaira, hibáira egyaránt. Csokonai igen jó érzékkel mutat rá pl. *A rettenetes éj* c. Dayka-vers szépségeire, művészi erényeire: „Ez ám a' poetai Nachtstück! setét itt a' Poesis, mint a' Brittusé, 's rémitő, mint ha Arábiában vette volna származását. Muzsikája olyan (hogy magának a' szerzőnek szavaival éljek), mint az Ég' rettentő menköve, felleghangon dalol, 's rázkodtat ereje... Picturája felséges: a' világosság benne kiálló, és ragyog, az árnyékozat mély és erőss: a *chiaroscuro* jól vegyül mind a' kettővel; és a' Poemának olyan jól eső Interestét tsinál végén a' szelídebb Contrasto” [38].

Vannak aztán elmarasztaló megjegyzései is, főleg *Dayka alexandrinusaira*, illetve a német prozódia utánzására vonatkoznak. Őszintén megvallja, nem szereti „a' Dayka Alexandrinusait”. „Ugyanis, olyan rabúl követi a' Német Prosodiát, mint Rajnisék és Szabóék a' Rómait” [39], sőt! összekeveri rimelésében — miként a német — a *d—t*, *b—p*, *g—k* hangokat, ami a magyarban egyáltalán nem helyénvaló [40]. „...Az asszonyi rhythmusai ugyan jól mennek --- folytatja alább ---; de a' hímeiket sem a német nyelv természetéhez nem alkalmaztatja,

sem a' Magyaréhoz. A' Németéhez nem: mert a' hosszú syllabát is rövidbe számlálja, a' mellyet a' Német a' maga longa vocalissaival nem tselekszik, noha a' positiót ancepsnek tartja. A' Magyar nyelv' mivoltához sem szabja prosodiáját: mert a' positió és accentus nélkül való syllabát is meghúzza . . .", tehát *Rádayt* követi, aki még a hexametereknél is ezt alkalmazta [41].

Kazinczy — aki maga is a *Ráday*-nemű verselés gyakorlatát követte — kissé hűvösen fogadja *Csokonai* verstani megjegyzéseit, sőt az *Abauj*-, *Leopold*-féle diftongusok hibáztatását nem is hagyja szó nélkül. 1803. március 2-i levelében teszi szóvá: „Félek, hogy az Úr a' diphtongusok eránt sanyarúan ítél. Sőt *Abaujnak* nem mondja azt senki. A' második *A* az *Ū* előtt elsuhan; és azt azon vidékeken a' durva paraszt ajak is *Ab'újnak* és soha nem *Abaujnak* mondja” [42].

A recenzió elkészülte után még mindig hátra volt azonban a kérdéses javítások elvégzése. *Kazinczy* — fentebb már szoltunk erről — ezt tartja döntő fontosságúnak s még mindig ezért sürgeti *Csokonait* [43], egészen annak haláláig folyik róla tovább kettejük között a levelczés. 1803. március 15-ről bírjuk *Csokonai* levelét, amelyben már előre szabadkozik a javítások el nem készülte miatt: „Most ismét egyik csomó Munkámon dolgozgom. Szombaton, azaz 19d. Mart, megyen egy emberséges *Esmerősöm* *Vácra*, 's addig el akarnám a' véle való dolgot végezni, hogy tőle elküldhessem. — Ezen az okon alázatosan engedelmet kérek, ha *Daykával* a' *Tekintetes Úr*' bójövetelére kész nem lehetek” [44]. A „*József napjával*” beköszöntő „szelídebb napok” során a jó levegő, a testi és szellemi felfrissülés talán megengedi számára a munka gyors és kifogástalan elvégzését: „Akkor három szerentsés napnál nem kell több; 's eleget teszek a' *Tekintetes Úr* kívánságának és tulajdon fogadásomnak” [45].

Erre sajnos, mégsem kerülhetett sor. *Csokonai* egészsége nem a legkitünőbb, saját munkái, megélhetési problémái is igénybe veszik idejét olyannyira, hogy még 1804. június 14-i levelében is csak efféléket írhat — mentegetődzésképpen — *Kazinczynak*: „Most extrahálom közelébb ezt a' kis *Dissertatiómat*, mellynek tízme: *Rövid Kritikai Rajzolatja egy nagy Magyar Epopeiának, mellynek neve Árpád, vagy a' Magyarország' megtelepedése*. Ezt még a' jövő Hónapban in extractu 2 árkusban ki szeretném adni, hogy addigis, míg egész erővel belé foghatok, a' hazabéli *Tudósok* javának ingyen megküldözhetném, 's felőle való *Opiniójokat*, *Tanátsadásokat*, *tudósításokat* és *segedelmeket* megnyerhetném” [46]. Ezen okok miatt késett hát „. . . eddig is *Daykával* . . .” [47].

A javítások elkészítésére ezután már nyilván nem kerülhetett sor, hisz *Csokonai* alig néhány hónap elteltével (1805. január 28.) eltávozott az élők sorából.

A korábban elkészült *jegyzések* viszont föltétlenül hozzájárultak a munka továbblandításához. A recenzió jórészt *Kazinczyt* igazolja, aki most már — épp e recenzió elkészülése dokumentálja — újabb magyar literátust nyert meg irodalomszervező terveinek, amely egészében ekkoriban kezd mindjobban izmosodni. *Kis János* pl. „könyvet készít a magyar nyelv bőségéről”; *Berzsenyi Dániel* verseinek gyűjteményével je-

lentkezik a széphalmi mesternél; de ekkoriban jelentkezik *Döbrentei Gábor* is [48]. Most „...már neki szervezik az irodalmat barátai: nincs más, akinek ilyen átgondolt terve volna irodalom és nyelv megújítására. S aki ily határozottan vallaná meg klasszicista ízlését: „Ízlésem el van kényeztetve; nem olvashatom, ami nem ‚classisch‘! s azt tartom, hogy a Szép mesterségek produktumai közt *igen nem-szép*, ami nem *igen-szép*” [49]. Mindez azt vonja maga után, hogy *Széphalom* most már (1806-ra) a látszólagos vidékiesség mezében is az ország irodalmi központjává magasodik [50], s ebből a központból szervezve történik — egyre több író és költő bevonásával — *Dayka* hagyatékának gondozása, illetve a kiadási munkálatok tovább folytatása.

J E G Y Z E T E K

- [1] A magyar irodalom története 1849-ig. (Szerk. Bóka László és Pándi Pál.) Bp. 1957. 200. l.
- [2] Uo.
- [3] Kazinczy Ferenc válogatott művei II. Bp. 1960. 659. l.
- [4] L.: Lőkös István: *Dayka Gábor utóélete I. (1787—1800.)* Az Egri Pedagógiai Főiskola Évkönyve VIII. Eger, 1962. 291—306. l.
- [5] Kazinczy Ferenc válogatott művei I. Bp. 1960. Bevezetés (Írta Szauder József). XLVIII—LIV. l.
- [6] Uo. L. l.
- [7] Uo. LI. l.
- [8] Gálos Rezső: *Dayka Gábor költészete.* EPhK. 1913. 147. l.
Lásd még: Szauder József: *A magyar szentimentalizmus problémái.* ITK 1963. 408. l.
- [9] Kaz. lev. II. 343—344. l.
- [10] Szauder J.: *Bevezetés Kazinczy Ferenc válogatott műveihez* (Bp. 1960. I. köt.) LVIII. l.
- [11] Kazinczy Ferenc válogatott művei. Bp. 1960. I. 185. l.
- [12] Kaz. lev. II. 466. l.
- [13] Kaz. lev. II. 569. l.
- [14] Kaz. lev. II. 491—492. l.
- [15] Szauder: *Id. Bev. LV.*
- [16] Uo.
- [17] Kaz. lev. II. 456—457. l.
- [18] Uo. 457. l.
- [19] Kaz. lev. II. 473—474. l.
- [20] Kazinczy Kis versére tett megjegyzéseit lásd: Kaz. lev. II. 474—477.
- [21] Kaz. lev. II. 481—482. l.
- [22] Kaz. lev. II. 492. l.
- [23] Kaz. lev. II. 492—493. l.
- [24] Kaz. lev. II. 512. l.
- [25] Kaz. lev. II. 512. l.
- [26] Kaz. lev. II. 526. l.
- [27] Kaz. lev. II. 538. l.
- [28] Uo.
- [29] Kaz. lev. III. 11—22. l.
- [30] Uo. 11. l.
- [31] Kaz. lev. III. 22. l.; lásd: Váczy jegyzetét a levél dátumáról.
- [32] Kaz. lev. III. 23. l.
- [33] Kaz. lev. III. 23. l.
- [34] Kaz. lev. III. 26. l.
- [35] Kaz. lev. III. 33. l.
- [36] Kaz. lev. III. 33. l.

- [37] Uo.
- [38] Uo. 12. 1.
- [39] Uo. 20. 1.
- [40] Uo.; lásd még erről: Horváth János: Rendszeres magyar verstan. Bp. 1951, 143. 1.
- [41] Kaz. lev. III. 20. 1.
- [42] Uo. 33. 1.
- [43] Uo.
- [44] Uo. 43. 1.
- [45] Uo.
- [46] Uo. 202. 1.
- [47] Uo.
- [48] Szauder József: Bevezetés Kazinczy Ferenc válogatott műveihez (Bp. 1960.)
I. köt. LXII. 1.
- [49] Uo. LXII—LXIII.
- [50] Uo.